

Anti-Corruption Audit: Concept, Types, and Elements

Abstract. The prosperity of corruption, especially during the war, is one of the threats to Ukraine's national security, political stability and economy. International audit practice shows that anti-corruption audit is an effective tool for combating corruption and financial fraud. The article aims to distinguish the concepts of anti-corruption audit and anti-corruption compliance, to disclose the types of anti-corruption audit and its elements, and to determine the place and role of anti-corruption compliance in detecting and preventing manifestations of illegal corruption actions. Based on the analysis of the essence, two types of anti-corruption audit are distinguished: internal and external, which makes it possible to determine their differences and areas of application. In scientific literature, anti-corruption audit is often equated with anti-corruption compliance, which, in our opinion, is a component of internal anti-corruption audit. This conclusion follows from the general interpretation provided by the International Compliance Association and from the ideology of compliance, which involves compliance with the internal policies and procedures of the business entity. The elements of an anti-corruption audit are defined based on the provisions of international normative acts, the specifics and requirements of the activities of international organizations; however, for Ukrainian practice, it is appropriate to distinguish its main and additional elements based on the specifics of the activities of business entities and public sector entities. The main elements are mandatory for private and public sector entities, and additional ones depend on the field of activity and the level of corruption risks in the surrounding environment. The interpretation of the term anti-corruption audit proposed in the article, the definition of its differences from anti-corruption compliance and the identification of its structural components will contribute to constructing an effective system of combating fraudulent and corruption schemes in the private and public sectors of the Ukrainian economy.

Keywords: corruption, audit, compliance, anti-corruption audit, mandatory and additional elements.

Suggested Citation

Mishchenko, T. (2024). Anti-Corruption Audit: Concept, Types, and Elements. *Oblik i finansi*, 1(103), 130-136. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-130-136](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-130-136)

Тетяна Міщенко

Державний податковий університет, м. Ірпін, Україна

Антикорупційний аудит: поняття, види та елементи^{*}

Анотація. Процвітання корупції, тим паче під час війни, є однією із загроз національній безпеці, політичній стабільності та економіці України. Міжнародна аудиторська практика свідчить, що ефективним інструментом боротьби з корупцією та фінансовим шахрайством є антикорупційний аудит. Мета статті – шляхом розкриття сутності розмежувати поняття антикорупційного аудиту та антикорупційного комплаєнсу, виокремити види антикорупційного аудиту та його елементи, визначити місце і роль антикорупційного комплаєнсу у виявленні та запобіганні проявам протиправних корупційних дій. На основі аналізу сутності антикорупційного аудиту виокремлено два його види: внутрішній та зовнішній. Це дає змогу визначити їх відмінності та сфери застосування. З'ясовано, що в науковій літературі антикорупційний аудит часто ототожнюють з антикорупційним комплаєнсом, який, на нашу думку, є складовою внутрішнього антикорупційного аудиту. Такий висновок випливає із загального тлумачення, наданого Міжнародною комплаєнс-асоціацією та з ідеології комплаєнсу, яка передбачає відповідність саме внутрішнім політикам та процедурам суб'єкта господарювання. Елементи антикорупційного аудиту визначені на основі положень міжнародних нормативних актів, особливостей і вимог діяльності міжнародних організацій, проте, для української практики доречно виокремити основні та додаткові його елементи виходячи із специфіки діяльності суб'єктів господарювання та суб'єктів державного сектору. Основні елементи є обов'язковими для суб'єктів приватного та державного сектору, а додаткові залежать від сфери діяльності та рівня корупційних ризиків оточуючого середовища. Запропоноване у статті тлумачення терміну антикорупційний

¹ Tatiana Mishchenko, State Tax University, Irpin, Ukraine.

ORCID 0000-0002-6740-0581

E-mail: mitem@ukr.net

* Робота підготовлена відповідно до плану наукових досліджень кафедри аудиту та економічного аналізу Державного податкового університету за темою «Організаційно-економічний механізм протидії тіньовій економіці та корупції» (номер державної реєстрації НДР – 0121U110519).

аудиту, визначення його відмінностей від антикорупційного комплаєнсу та виокремлення його структурних компонентів сприятиме побудові ефективної системи протидії шахрайським та корупційним схемам в приватному та державному секторах економіки України.

Ключові слова: корупція, аудит, комплаєнс, антикорупційний аудит, обов'язкові та додаткові елементи.

Постановка проблеми. Однією із загроз національній безпеці, політичній стабільності та економіці України залишається корупція, протидія якій є актуальним питанням для приватних бізнес-структур та суб'єктів державного сектору. У світовому Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2023 рік Україна отримала 36 балів зі 100 можливих, що на 3 бали більше за показник 2022 року, і наразі Україна посідає 104 місце зі 180 країн у CPI [2]. Покращенню позиції сприяло просування антикорупційної реформи (призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, затвердження, хоча й без низки важливих положень, Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки). Водночас, відсутність дієвої судової системи та фактична безкарність корупціонерів не дає Україні зробити потужний ривок і подолати 44-бальний бар'єр, який вважається середнім показником у CPI.

Дієвим механізмом протидії корупції є антикорупційний аудит. На наш погляд, дослідження його основних елементів, зокрема антикорупційної програми, встановлення ролі антикорупційного аудиту в оцінці корупційних ризиків та визначенні причинно-наслідкових зв'язків їх появи, необхідно розпочати з уточнення дефініції «антикорупційний аудит», оскільки відсутнє єдине загальноприйняте тлумачення цього терміну. Адже як зазначає Ю.Б. Слободяник, відсутність єдиних підходів серед науковців, що проводять дослідження у галузі контролю, та міждисциплінарний характер контролю державних фінансів як об'єкта дослідження, спровокували використання суперечливої термінології [10, с. 57]. Така ситуація зумовлена передусім відсутністю загальнодержавної концепції антикорупційного аудиту, яка б розкривала систему поглядів, понять, визначень, пов'язаних з процесом його здійснення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження антикорупційного аудиту та проведення антикорупційного комплаєнсу є постійним об'єктом наукових розробок вітчизняних вчених та аудиторів-практиків. Зокрема, В.С. Батиргарєєва, Б.М. Головін, О.В. Новіков [5] розглядали антикорупційний комплаєнс як інструмент запобігання корупції у приватному секторі. Питання антикорупційного аудиту як засобу боротьби з корпоративним шахрайством досліджувала Л.В. Гнилицька [3]. Сутність антикорупційного комплаєнсу як складової управління ризиками підприємства розкрита в роботі А.Ю. Дзюби [4]. Завдання антикорупційного аудиту, особливості, проблеми його впровадження, методичні напрями його реалізації досліджували К. Назарова, О. Комірна, В. Негоденко [6]. На думку О.В. Новікова та А.С. Симкіної [7] антикорупційний комплаєнс – це новий підхід до запобігання корупції у приватній

сфері. Також питанням антикорупційного комплаєнсу, його складовим та корупційним розслідуванням в Україні приділяли увагу аудиторів-практики О. Окунев, О. Бойко, С. Лукін [8]. Стан та перспективи розвитку антикорупційного аудиту в Україні оцінено в роботі І. Соболевського [11].

Згадані наукові розробки у сфері антикорупційного аудиту та комплаєнсу мають важливе теоретико-прикладне значення, проте спрямовані на окремі проблемні аспекти дискусійного характеру. У зв'язку з цим тема антикорупційного аудиту та антикорупційного комплаєнсу залишається актуальною і потребує подальших наукових пошуків.

Мета статі – шляхом розкриття сутності розмежувати поняття антикорупційного аудиту та антикорупційного комплаєнсу, виокремити види антикорупційного аудиту та його елементи, визначити місце і роль антикорупційного комплаєнсу у виявленні та запобіганні проявам протиправних корупційних дій.

Методика дослідження. В роботі використано наступні методи теорії пізнання: метод термінологічного аналізу – для дослідження проблематики термінологічного визначення понять антикорупційний аудит та антикорупційний комплаєнс; за допомогою формально-логічного методу сформульовано тлумачення цих понять; метод систематизації дозволив сформувати систему елементів антикорупційного аудиту з врахуванням особливостей діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі в нормативних документах, наукових розробках вітчизняних вчених, науково-популярній літературі, засобах масової інформації поняття антикорупційний аудит тлумачиться по-різному. Наприклад, К. Назарова, О. Комірна, В. Негоденко розглядають антикорупційний аудит як ефективний інструмент боротьби з корупцією та корпоративним шахрайством [6, с. 115]. На думку фахівців аудиторської компанії Baker Tilly Ukraine, антикорупційний аудит – це система заходів щодо управління ризиками недотримання вимог законів України та інших країн, інших нормативних документів, стандартів та етичних норм (кодексів поведінки), що стосуються боротьби з корупцією [1]. Їхні колеги з компанії HLB Ukraine вважають, що антикорупційний аудит – професійна діяльність, спрямована на перевірку дотримання вимог національного законодавства, зокрема Закону України «Про запобігання корупції» [14]. Натомість Л.В. Гнилицька стверджує, що під антикорупційним аудитом слід розуміти систему перевірок, здійснюваних антикорупційним аудитором і спрямованих на ідентифікацію ризиків корпоративного шахрайства та оцінювання виконання антикорупційних заходів на підприємстві

[3, с. 11]. При цьому, окремі дослідники розглядають сутність антикорупційного аудиту надто вузько, зводячи її до системи заходів, інструменту боротьби чи системи перевірок. На нашу думку, за своєю суттю антикорупційний аудит необхідно розглядати як діяльність, предметом якої є шахрайство та корупція в усіх їх проявах.

Таким чином, поняття антикорупційний аудит доцільно тлумачити як професійну діяльність, що реалізується через систему законодавчо регламентованих дій та операцій спрямованих на

забезпечення відповідності діяльності юридичної особи конкретним вимогам законів України та інших країн, нормативних документів, стандартів та етичних норм (кодексів поведінки), що стосуються протидії проявам шахрайства та корупції.

Запропоноване нами визначення свідчить, що антикорупційний аудит може бути внутрішнім (проводить сама юридична особа) або зовнішнім (проводить зовнішній антикорупційний чи інший незалежний орган). Відмінності цих видів антикорупційного аудиту розкриті в таблиці 1.

Таблиця 1. Відмінності зовнішнього та внутрішнього антикорупційних аудитів

Ознака	Антикорупційний аудит	
	Зовнішній	Внутрішній
Суб'єкти проведення	Зовнішній, по відношенню до юридичної особи, антикорупційний чи інший незалежний орган контролю	Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції, організовані (призначені) юридичною особою
Об'єкти	Дотримання вимог національного законодавства, нормативно-правових актів та стандартів інших країн, що пов'язані з боротьбою з корупцією, а також етичних норм	Дотримання антикорупційних обмежень та виконання антикорупційних заходів, встановлених юридичною особою, ефективності гарантій від проявів шахрайства і корупції
Спрямування	Забезпечення виконання вимог національного законодавства, нормативно-правових актів та стандартів інших країн, що пов'язані з боротьбою з корупцією, а також вимог етичних норм	Забезпечення відповідності, встановленим юридичною особою, антикорупційних обмежень та антикорупційних заходів
Замовники та користувачі інформацією	Потенційні інвестори, власники, іноземні партнери, банківські установи, органи державної влади чи місцевого самоврядування	Менеджмент-персонал юридичної особи

Джерело: складно автором.

На відміну від міжнародного досвіду, для України впровадження антикорупційного аудиту – відносно нова практика. В країнах з розвинутою економікою антикорупційний аудит використовується досить давно та охоплює такі важливі сфери, як протидія відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, робота з конфліктами інтересів, взаємодія з контролюючими органами, розробкою нормативних документів і процедур, спрямованих на відповідність законодавству, що регулює діяльність суб'єкта господарювання, захист інформаційних потоків, встановлення етичних норм поведінки співробітників, протидія шахрайству та корупції, та інше.

Останнім часом в Україні науковцями і практиками для позначення антикорупційного аудиту активно використовується поняття коплаєнс, яке запозичене з міжнародної практики внутрішнього аудиту і визначається Кембріджським словником англійської мови, як «дія у відповідності до запиту, правила чи вказівки» [15]. Натомість в законодавстві термін антикорупційний коплаєнс не набув широкого застосування, лише в окремих відомчих внутрішніх документах надається його тлумачення з

врахуванням особливостей функціонування суб'єктів господарювання або суб'єктів держаного сектору.

В науковій літературі антикорупційний коплаєнс часто ототожнюється з антикорупційним аудитом. Наприклад, О. Новіков, А. Симкіна зазначають, що за своїм змістом антикорупційний коплаєнс передбачає систему контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, міжнародних антикорупційних політик (стандартів) та процедур (рекомендацій) у професійній діяльності суб'єктів господарювання та їх відносинах із регуляторними, контролюючими органами та органами кримінальної юстиції [7, с. 67]. І. Соболевський під антикорупційним коплаєнсом розуміє здатність дотримання встановлених антикорупційних вимог, обмежень та заборон [11]. При цьому дослідник розглядає антикорупційний коплаєнс як багаторівневу структуру, до якої входять:

1 рівень – антикорупційний коплаєнс держави або національний антикорупційний коплаєнс, який передбачає встановлення відповідності держави міжнародним антикорупційним вимогам;

2 рівень – антикорупційний коплаєнс в державі – встановлення відповідності діяльності юридичних

чи фізичних осіб встановленим державою антикорупційним вимогам;

3 рівень – *розширений особистий антикорупційний комплаєнс*, який передбачає перевірку відповідності антикорупційних порядків юридичних чи фізичних осіб, які містять додаткові до встановлених чинним законодавством вимоги [11].

На нашу думку, таке тлумачення більш притаманне змісту зовнішнього антикорупційного аудиту ніж антикорупційному комплаєнсу, який є складовою внутрішнього антикорупційного аудиту. Ці поняття співвідносяться як загальне та часткове, оскільки антикорупційний аудит – це поняття значно ширше ніж антикорупційний комплаєнс. Такий висновок випливає із загального тлумачення поняття комплаєнс, зокрема Міжнародна комплаєнс-асоціація (International Compliance Association) визначає комплаєнс як незалежну функцію органів управління компанії, що виявляє, оцінює, дає відповідні поради, стежить і готує звіти щодо комплаєнс-ризиків [12]. Крім того, даний висновок ґрунтується на розумінні науковцями сутності поняття антикорупційний комплаєнс. Зокрема, О. Бойко, С. Лукін, О. Окунєв визначають антикорупційний комплаєнс як систему заходів щодо управління ризиками недотримання вимог законів України та інших країн, інших нормативних документів, стандартів та етичних норм (кодексів поведінки), що стосуються боротьби з корупцією [8, с. 12]. В. Батиргареева та інші розглядають антикорупційний комплаєнс як складову заходів протидії корупції, частину системи внутрішнього контролю в юридичній особі [5, с. 176].

Огляд визначень антикорупційного комплаєнсу свідчить про використання науковцями різних

підходів до розуміння його сутності та тлумачення поняття. Звісно наукові тлумачення поняття антикорупційного комплаєнсу мають певні відмінності, пов'язані з різними аспектами його функціонування у суб'єктів приватного та державного сектору економіки, але переважна більшість науковців погоджуються з тим, що антикорупційний комплаєнс є складовою внутрішнього аудиту, який спрямований на забезпечення відповідності діяльності юридичної особи конкретним вимогам антикорупційного законодавства, правилам, процедурам та корпоративним нормам, які сприяють протидії фактам шахрайства та корупції. Як вважає П. Перерва, ідеологія комплаєнс закликає відповідати внутрішнім політикам та процедурам компанії та реалізується шляхом створення умов, яких особи, які представляють організацію, будуть діяти відповідно до високих професійних та етичних стандартів [9, с. 155].

Внутрішній антикорупційний аудит є складною системою, елементи якої в міжнародній практиці визначені на основі положень міжнародних нормативних актів (ISO 37001:2016 Система управління заходами боротьби з корупцією) [13] та з урахуванням особливостей і вимог діяльності міжнародних організацій, зокрема, таких як: ООН (United Nations), ОЕСР (Organisation for Economic Cooperation and Development), МВФ (International Monetary Fund) і Світовий Банк (World Bank), визнані та рекомендовані міжнародною спільнотою [5, с. 181]. Перелік елементів внутрішнього антикорупційного аудиту та їх характеристика подані в таблиці 2.

Таблиця 2. Елементи внутрішнього антикорупційного аудиту

Елементи	Характеристика
1	2
Воля та рішучість вищого керівництва	Є підґрунтям та рушійною силою для впровадження антикорупційного аудиту. Базується на морально-етичних цінностях, особистих рисах і ділових якостях, знаннях і досвіді, стилі керівництва, а також усвідомленні необхідності суспільних і корпоративних трансформацій відповідно до стану внутрішнього і вимог зовнішнього середовища.
Антикорупційна програма	Антикорупційна програма вагома складова та один з основних документів антикорупційного аудиту, що сприяє формуванню негативного ставлення працівників державних органів та юридичних осіб до корупції, визначає правила, стандарти і процедури щодо виявлення, протидії та запобігання корупції.
Кодекс етики/кодекс поведінки	Кодекс етики – це зведення принципів та практик спрямованих на забезпечення економічно ефективної діяльності за умови дотримання задекларованих цінностей. Документ, який закладає ціннісний фундамент для подальшого розвитку політик, процедур та процесів антикорупційного аудиту та включає в себе: <ul style="list-style-type: none"> – «філософію» у сфері доброчесності та антикорупційного комплаєнсу; – цінності та базові правила, яких повинні дотримуватися співробітники та партнери; – виявлення та врегулювання конфлікту інтересів (суперечностей між особистими інтересами та функціональними обов'язками працівника); – санкційну та кадрову політики для перевірки працівників.

1	2
Нагляд за виконанням антикорупційної програми	Комплекс заходів, що мають бути визначені антикорупційною програмою, зокрема: – інформування персоналу та стейкхолдерів щодо умов застосовуваної антикорупційної політики; – розробка контрольних заходів щодо виявлення наявних корупційних ризиків, процедур їх виконання та періодичність їх проведення; – забезпечення необхідної інформаційної бази для проведення заходів контролю та внутрішніх розслідувань з метою виявлення фактів ймовірних корупційних дій посадових осіб; – порядок документування результатів проведених контрольних заходів щодо тестування рівня корупційних ризиків та виявлення фактів ймовірного скоєння корупційних дій посадовими особами; – встановлення системи дій у відповідь на виявлені корупційні ризики, у тому числі система застосування санкцій та звернення до правоохоронних органів за результатами проведення контрольних заходів та внутрішніх розслідувань.
Чітка, доступна політика, що забороняє корупційні практики	Антикорупційна політика – це комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання і протидії корупції та усунення причин її виникнення
Детальні процедури по окремих ризиках	Чіткі і зрозумілі процедури відносно кожного виду корупційного ризику, що дозволяють ідентифікувати певний ризик, оцінити його ймовірність виникнення та суттєвість, і застосувати запобіжні заходи щодо його усунення або мінімізації негативних наслідків.
Розповсюдження антикорупційної програми на треті сторони	Задokumentовані основні вимоги антикорупційної політики для третьої сторони: – усі заходи, які здійснюються від імені підприємства, установи, організації повинні бути сумісними з його антикорупційною програмою; – якщо ділові партнери не мають відповідної програми, вона повинна бути прийнята (по можливості); – будь-які відносини з третьою стороною повинні бути задokumentовані; – будь-який платіж на користь третьої сторони повинен бути належною та виправданою винагородою за законні послуги або товари, які були надані й оплачені законним шляхом; – слід контролювати виконання третьою стороною обумовлених програм і політик.
Внутрішній контроль та звітність	Безперервний процес використання системи заходів для виявлення ознак, слідів, наслідків корупційних діянь у фінансовій та операційній звітності, в реєстрах доступу до матеріальних цінностей та технічних засобів, у документообігу, який забезпечує розподіл повноважень, ресурсів, винагород тощо.
Комунікація та тренінги	Задokumentований процес роботи з персоналом, основною метою якого є створення та підтримка довіри й внутрішньої культури, в якій корупція не є прийнятним явищем.
Інформування та заохочення	Важливим важелем впливу на дотримання працівниками антикорупційної політики та програми діяльності є інформування працівників та стейкхолдерів щодо правил антикорупційної політики та побудова релевантних систем оцінки та мотивації
Канали для отримання порад та інформування	Арсенал засобів для отримання та передачі інформації зацікавленим особам про виникнення корупційно небезпечних ситуацій. До переліку таких засобів відносяться: – телефонна лінія; – веб-форма; – виділена електронна поштова скринька; – виділена фізична поштова скринька; – спеціально призначений посадовець для прийому працівників та інших зацікавлених осіб у визначені години за розкладом.
Реакція на корупційне порушення	Розробка положення про порядок реакції на інформування про корупційне порушення та порядок проведення внутрішніх розслідувань і повідомлень про їх результат.

Джерело: складно автором на основі [8, с. 36].

Українська практика антикорупційного аудиту має свої особливості, зумовлені специфікою діяльності суб'єктів господарювання та суб'єктів державного сектору, тому доречним є виокремлення основних та додаткових його елементів. Наявність основних елементів є обов'язковою для суб'єктів приватного і державного сектору. До основних елементів О. Бойко, С. Лукін, О. Окунев відносять: антикорупційну програму, уповноважений підрозділ (уповноважену особу), відповідальні за її реалізацію, систему оцінки корупційних ризиків, а також сукупність антикорупційних політик, стандартів та процедур. Проте, на нашу думку до переліку обов'язкових елементів антикорупційного аудиту необхідно додати елемент «Воля та рішучість вищого керівництва», який, на перший погляд, є достатньо декларативним та важко втілюваним у практичну діяльність. Однак, погоджуємося з твердженням науковця С. Лукіна, що саме воля та рішучість вищого керівництва є стартовою точкою та рушійною силою для впровадження антикорупційного аудиту. І позитивний ефект матиме місце тоді, коли така воля базується на морально-етичних цінностях, особистих рисах і ділових якостях, знаннях і досвіді, стилі керівництва, а також усвідомленні необхідності суспільних і корпоративних трансформацій [8, с. 36].

Додаткові елементи та форми їх впровадження залежать від сфери діяльності суб'єкта та рівня корупційних ризиків оточуючого середовища (корупційного рейтингу, регіону, галузі, суб'єкта) [5, с. 181]. Такими елементами можуть бути: кодекс етики/кодекс поведінки, детальні процедури по окремих ризиках, реакція на корупційне порушення, антикорупційна політика, інформування та заохочення, канали для отримання порад та інформування тощо.

Висновки. Огляд теоретично-практичних аспектів тлумачення понять антикорупційний аудит та антикорупційний комплаєнс свідчить про їх ототожнення, а в деяких випадках, підміну цих понять. Усунення подібних неточностей потребує, в першу чергу, адаптації міжнародних практик антикорупційного аудиту та антикорупційного комплаєнсу до вітчизняних соціально-економічних реалій функціонування суб'єктів приватного та державного секторів економіки.

Уточнення та систематизація термінології антикорупційного аудиту та антикорупційного комплаєнсу дасть можливість виокремити їх структурні компоненти, що сприятиме побудові ефективної системи протидії шахрайським та корупційним схемам в приватному та державному секторах економіки держави.

4 Список використаних джерел

1. Антикорупційний аудит. *Baker Tilly Ukraine*: веб-сайт. URL: <https://bakertilly.ua>
2. Головні показники в CPI-2023. *Transparency International Ukraine*: веб-сайт. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
3. Гнилицька Л. В. Антикорупційний аудит як засіб боротьби з корпоративним шахрайством. *Науково-практичне видання «Незалежний аудитор»*. 2017. Вип. № 20(II). С. 8-14.
4. Дзюба А. Ю. Антикорупційний комплаєнс як складова управління ризиками підприємства. *Форум Права*. 2019. Вип. 54(1). С. 23–31.
5. Запобігання корупції у приватному секторі: монографія / [В. С. Батиргареева, Б. М. Головкін, О. В. Новіков та ін.]; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 286 с.
6. Назарова К., Комірна О., Негоденко В. Антикорупційний аудит. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2020. Вип. 131(3). С. 113–122.
7. Новіков О. В., Симкіна А. Є. Комплаєнс підхід до запобігання корупції у приватній сфері. *Наукові дослідження*. 2017. Вип. 34. С.63-75.
8. Окунев О., Бойко О., Лукін С. Антикорупційний комплаєнс: посібник для програми з підготовки осіб, відповідальних за реалізацію антикорупційної програми. Київ: Професійна асоціація корпоративного управління, 2018. 91 с.
9. Перерва П. Комплаєнс-програма промислового підприємства: сутність та задачі. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2017. Вип. № 24(1246). С. 153-158.
10. Слободяник Ю. Б. Імплементация термінології у сфері аудиту державних фінансів: проблема конвенційності понять. *Облік і фінанси*. 2018. № 4(82). С. 56-63.
11. Соболевський І. Антикорупційний комплаєнс в Україні: стан та перспективи. *Громадська організація «Integrity юа»*. 2021. URL: <https://integrityua.ngo/antykoriuptsiinyi>
12. International Compliance Association: веб-сайт. URL: <https://www.int-comp.org>
13. ISO 37001:2016 Система управління заходами боротьби з корупцією вимоги із рекомендаціями для використання. URL: https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/22.-ISO-37001_2016_ukr.pdf
14. HLB Ukraine: веб-сайт. URL: <https://www.hlb.com.ua>
15. Cambridge Dictionary Online: веб-сайт. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/compliance>

4 References

1. Baker Tilly Ukraine (n.d.). Antykorupcijnyj audyt [Anti-corruption audit]. Retrieved from <https://bakertilly.ua>
2. Corruption Perceptions Index 2023. Main indicators. Transparency International Ukraine. Retrieved from <https://cpi.ti-ukraine.org/>
3. Ghnylycjka, L. V. (2017). Antykorupcijnyj audyt jak zasib borotjby z korporatyvnym shakhraystvom [Anti-corruption audit as a means of combating corporate fraud]. *Nezalezhnyj audytor*, 20(II), 8-14.
4. Dzjuba, A. Ju. (2019). Antykorupcijnyj komplajens jak skladova upravlinnja ryzykamy pidpryjemstva [Anti-corruption compliance as a component of enterprise risk management]. *Forum Prava*, 54(1), 23–31.
5. Batyrgharejeva et al. (2020). Zapobighannja korupciji u pryvatnomu sektori [Prevention of corruption in the private sector] (ed. by B. M. Gholovkina). Kharkiv: Pravo.
6. Nazarova, K., Komirna, O., Neghodenko, V. (2020) Antykorupcijnyj audyt [Anti-corruption audit]. *Visnyk Kyjivskogho nacionaljnogho torghoveljno-ekonomichnogho universytetu*, 131(3), 113-122.
7. Novikov, O. V., Symkina, A. Je. (2017). Komplajens pidkhid do zapobighannja korupciji u pryvatnij sferi [Compliance approach to the prevention of corruption in the private sphere]. *Naukovi doslidzhennja*, 34, 63-75.
8. Okunjev, O., Bojko, O., Lukin, S. (2018). Antykorupcijnyj komplajens: posibnyk dlja prohramy z pidghotovyky osib, vidpovidalnykh za realizaciju antykorupcijnoji prohramy [Anti-corruption compliance: a guide for the training program for persons responsible for the implementation of the anti-corruption program]. Kyiv: Profesijna asociacija korporatyvnogho upravlinnja.
9. Pererva, P. (2017). Komplajens-prohrama promyslovogho pidpryjemstva: sutnistj ta zadachi [Compliance program of an industrial enterprise: essence and tasks]. *Visnyk Nacionaljnogho tekhnichnogho universytetu «Kharkivskijj politekhnichnyj instytut»*, 24(1246), 153-158.
10. Slobodyanik, Yu. B. (2018). Implementatsiia terminolohii u sferi audytu derzhavnykh finansiv: problema konvenciinosti poniat [Implementation of Terminology in the Field of Audit of State Finance: The Problem of Conventionality of Definitions]. *Oblik i finansi*, 4(82), 56-63.
11. Sobolevskyi, I. (2021). Antykoruptsiinyi komplajens v Ukraini: stan ta perspektyvy [Anti-corruption compliance in Ukraine: state and prospects]. *Integrityua*. Retrieved from <https://integrityua.ngo/antykruptsiinyi>
12. International Compliance Association. Retrieved from <https://www.int-comp.org>
13. ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems. Requirements with guidance for use. Retrieved from https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/22.-ISO-37001_2016_ukr.pdf
14. HLB Ukraine. Retrieved from <https://www.hlb.com.ua>
15. Cambridge Dictionary Online. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/compliance>